MALTA

QORTI TA' L-APPELL

**ONOR. IMHALLEF
JOSEPH D. CAMILLERI**

**ONOR. IMHALLEF
ANTON DEPASQUALE**

**ONOR. IMHALLEF
ALBERT J. MAGRI**

Seduta tad-29 ta' Ottubru, 2003

Appell Civili Numru. 1110/1994/1

Guzeppi Agius, Annunziata Agius u Richard Agius bhala werrieta skond il-ligi ta' Godfrey Agius

vs

Tarcisio Fenech

Il-Qorti:

Preliminari;
B'citazzjoni tat-2 ta' Settembru, 1994 l-atturi ppremettew illi Godfrey Agius, l-awtur taghhom miet f'incident waqt il-kacca fit-18 ta' April, 1994; illi Godfrey Agius miet guvni u minghajr testment u ghalhekk wirtuh skond il-ligi il-genituri tieghu Giuseppi Agius u Annunziata Agius (atturi) u l-uniku huh Richard Agius (l-attur l-iehor); illi l-incident li fih sofra l-mewt l-istess Godfrey Agius gara fid-data msemmija waqt li l-konvenut kien qieghed ghall-kacca, flimkien ma l-istess Godfrey Agius u persuna ohra f'ghalqa li tinsab go Wied il-Ghajn Road, limiti ta' Marsascala/Zabbar; illi l-istess incident gara unikament tort ta' l-istess konvenut li b'negligenza, traskuragini, imperizja, nuqqas ta' prudenza u nuqqas ta' osservanza tar-regoli ta' sikurezza waqt il-kacca, ikkaguna l-mewt tal-istess Godfrey Agius, l-awtur ta' l-atturi; illi ghalkemm l-atturi interpellaw lill-konvenut biex jersaq ghall-likwidazzjoni u hlas tad-danni, dan cahad kull responsabbilita` u naqas li jersaq ghall-istess likwidazzjoni u hlas ta' danni minnu kagunati lill-atturi; dan premess l-atturi talbu li l-Prim Awla tal-Qorti Civili:-

1. tiddikjara lill-konvenut unikament responsabbli ghall-incident waqt il-kacca li gara fit-18 ta' April, 1994, f'ghalqa go Wied il-Ghajn Road, limiti ta' Marsascala/Zabbar, f'liema incident sofra l-mewt Godfrey Agius, l-awtur ta' l-atturi;
2. tillikwida d-danni kagunati lill-atturi mill-konvenut, b'rizultat ta' l-istess incident; u
3. tikkundanna lill-konvenut ihallas lill-atturi is-somma li tigi hekk likwidata in linea ta' danni sofferti mill-istess atturi, b'konsegwenza tal-istess incident.

Bl-interessi u bl-ispejjes, inkluzi dawk tal-ittra uffucjali tat-28 ta' Lulju, 1994, kontra l-konvenut, minn issa ngunt biex jidher ghas-subizzjoni.

B'nota ppresentata fis-6 ta' Ottubru, 1994 l-konvenut eccepixxa illi huwa ma kienx responsabbli ghall-incident u mewt meritu tal-kawza u ghaldaqstant it-talbiet attrici ghandhom jigu michuda bl-ispejjes.

Is-sentenza appellata.

B'sentenza tal-24 ta' Lulju, 2000 il-Prim Awla tal-Qorti Civili iddisponiet minn din il-vertenza billi wara li ddikjarat lill-konvenut unikament responsabbli ghall-incident fuq imsemmi, kkundannat lill-istess konvenut ihallas lill-atturi s-somma ta' disa' u tletin elf u sitt mitt lira maltin (LM39,600) in linea ta' danni bl-imghax legali mid-data tas-sentenza kif ukoll ikkundannatu ihallas l-ispejjes kollha tal-kawza.

L-Ewwel Qorti rriteniet l-konvenut unikament responsabbli ghall-akkadut wara li ezaminat bir-reqqa r-rapporti tal-esperti mahtura minnha li kienu konkordi fil-konkuzzjonijiet taghhom dwar l-aspett tar-responsabbilita` tal-konvenut. Il-Qorti ghalhekk ghamlet taghha l-konkluzzjoni tal-istess periti fuq dan l-aspett tal-vertenza u ddikjarat lill-konvenut unikament responsabbli. Billi l-ewwel sentenza rraportat in extenso s-sottomissjonijiet tal-periti huwa opportun, ghall-ahjar intendiment ta' dan l-appell li dik il-parti tas-sentenza tigi riportata hawn ukoll. Fl-ewwel sentenza insibu hekk:-

"Din il-kawza tirrigwarda incident sfortunat tal-kacca li sehh fit-18 ta' April 1994 meta Godfrey Agius, l-awtur ta' l-atturi, miet wara li safa milqut minn tir sparat mill-konvenut b'senter. L-evidenza forensika wriet li t-tir kien sparat minn distanza ravvicinata hafna u li kien tir "b'sahhtu hafna" (P.C. 154 Jesmond Cassar – Dok. JMB 4).
Il-konvenut eccepixxa li ma kienx responsabbli ghall-mewt ta' Godfrey Agius u ghalhekk il-perit legali Dr. Philip Sciberras korrettement ezamina fil-fond jekk effettivament il-konvenut kienx fi htija. Huwa esprima ruhu hekk:
"19. Indiskutibilment, anke ghax dan huwa stabbilit b'ligi espressa, kull wiehed iwiegeb ghall-hsara li tigri bi htija tieghu.
Infatti hu in kolpa min ma juzax il-prudenza, diligenza u attenzjoni ta' "bonus pater familias" abbinat ma xi ksur ta' xi dmir impost mill-ligi, ex Artikoli 1032, 1033 (Kodici Civili. Ara Vol. XLIV. p.I. p.343; u App. Civ. 8 ta' April, 1991 in re "Paul Camilleri noe vs Michael Grech".
Naturalment ukoll, biex ikun hemm lok ghad-danni jehtieg li wiehed seta' ppreveda d-disgrazzja li kkagunat id-dannu. Din il-prevedibilita` trid tkun ta' probabilitajiet ragionevoli u mhux ta' possibilitajiet remotissimi u

inver(o)simili. Vide Vol. XXIV p.I.p172; Vol.p.I.p.74 (sic); Vol. XLVIII p.I. p.258).

20. Huwa mistenni illi l-prudenza, diligenza u attenzjoni ma tonqos qatt u tigi ezercitata dejjem, partikolarment imbaghad u certament fi grad oghla minn min f'idejh ghandu arma tan-nar, anke jekk ghall-passatemp jew biex jissodisfa x-xewqa ta' l-isport favorit tieghu.

Kaccatur jista' jkun responsabbli f'ghemilu jekk huwa:-

(a) jispara meta quddiemu u fil-vizwali tieghu jezistu ostakoli u ostruzzjonijiet ta' sigar, haxix u hitan;

(b) *jispara bla ma jara u jqis fejn ser jasal it-tir;*

(c) *jispara fl-abitat, toroq, kif hekk del resto jissanzjonaw ir-regolamenti;*

(d) *jispara qabel ma jhares sewwa ma' dwaru;*

(e) *jispara fil-passjoni tal-mument minghajr ma jippondera u jifli sew l-azzjoni tieghu.*

21. Kif gie ritenut fid-decizjoni fl-ismijiet "Carmelo Grech pro et noe vs Benedetto Camilleri noe" App. Civ. 14 ta' Dicembru 1979, rigwardanti azzjoni ghad-danni kagonati minn senter waqt kacca:-

Illi fil-fehma tal-Qorti, arma tan-nar bhas-senter in kwistjoni hi oggett inerentement perikoluz. Bl-akbar facilita` tista' toqtol, tferi jew tiddanneggja. Bhala regola, aktar ma tkun kbira l-potenzjalita` tal-perikolu tal-oggett uzat, akbar ghandha tkun id-diligenza u l-prudenza ta' min juza l-istess oggett, l-utent ta' arma tan-nar ghandu juza l-akbar grad ta' diligenza. Diversament, is-sikurezza u l-inkolumita` ta' terzi tigi serjament pregudikata."

Kif gja ravvizat supra, dan il-monitu huwa pjenament kondiviz mill-esponenti, u tabilhaqq il-kawteli f'sitwazzjoni konsimili ma ghandhom jonqsu qatt.

22. Issa fil-kaz de quo l-konvenut akkampa bhala skuzanti liberatorja mir-responsabbilita` l-fatt illi l-mejjet kien stiednu jispara meta esprima ruhu bil-kliem "ilqa' Cis."

Ma jidhirx li huwa kontest(at) illi kliem bhal dan, jew simili ghalih, ghandu tifsira ta' invit fejn dak li jigi msejjah huwa mistieden biex jispara. Dan huwa hekk spejgat mill-Ispettur Paul Sammut (Seduta 10 ta' Mejju 1996), minn

Christopher Fenech (Seduta 19 ta' Dicembru 1995), mill-konvenut innifsu (Seduta 27 ta' Ottubru 1995) u minn Joseph Perici Calascione (Seduta 24 ta' Lulju 1996). Skond dan ta' l-ahhar, "dan ifisser li dak li jkun qed jigbidlek l-attenzjoni jew li jaghtik id-dritt jew javzak li jgibek f'pozizzjoni li tkun tista' tispara."

23. Il-konvenut imur oltre u jtenni li bi kliem bhal dan "jien nifhem u kelli nispara jiena biss." (Seduta 27 ta' Ottubru 1995)
Issa "a tempo vergine" u meta ma kellux zmien jahsibha, huwa jafferma in coda ghall-istqarrija tieghu tat-18 ta' April 1994 rilaxxjata lill-Ispettur Paul Sammut, u minnu ffirmata, is-segwenti:-
"Din kienet it-tieni gamiema li kellna okkazzjoni nisparaw fuqha dalghodu. Dina giet xi nofs siegha qabel l-incident u Godfrey ukoll qalli "ilqa" izda sparajna flimkien, kemm jien kif ukoll Godfrey. L-ewwel tir sparajtu jien, imbaghad komplejna t-tnejn."

24. Fil-fehma konsiderata tal-esponenti kien aktar preciz il-konvenut fejn iddepona illi "fil-fehma tieghi meta tintuza l-espressjoni "ilqa", bejn il-kaccaturi jfisser li wiehed irid jipprepara biex jispara." Ma jidhirx in effetti illi kellu jispara huwa biss. Tant hu hekk illi l-istess konvenut kien konsapevoli mill-fatt illi anke l-mejjet kien qabad is-senter tieghu li sa ftit qabel kien qed iserrah mal-hajt. Difatti fl-istess stqarrija ighid hekk:
"F'hin minnhom rajna gamiema minn naha ta' isfel 'il fuq. Kienet gejja ftit ixxuxxata, jien u Godfrey baxxejna u htafna s-snieter f'idejna."

25. Dan huwa konfermat ukoll mix-xhud minnu prodott Christopher Fenech, mhux tant mid-deposizzjoni tieghu fis-seduta tad-19 ta' Dicembru 1995, daqskemm mill-kontenut tal-okkorrenza fejn dan ix-xhud assista lill-Ispettur Mario Bonello fl-istharrig tal-incident:-
"Dak il-hin Godfrey Agius u Tarcisio Fenech <u>li kienu wara xulxin qabdu s-senter u tbaxxew u hadu l-mira</u>; dak il-hin Godfrey Agius kien quddiem iharsu lejn it-Triq ta' Wied il-Ghajn u Christopher wara Tarcisio Fenech li kien wara

Godfrey; hekk kif it-tajra avvicinat Tarcisio Fenech spara u dak il-hin qam Godfrey Agius u gie milqut bit-tir f'rasu."
Ovvjament dan ix-xhud huwa aktar kredibbli minn dak redatt fl-okkorrenza milli fl-okkazzjoni tax-xhieda tieghu "viva voce".

26. *Tinghata liema tifsira tinghata tal-kelma "ilqa", jibqa' dejjem il-fatt illi l-konvenut spara, u spara b'mod li laqat lil Godfrey Agius, meta kien jaf bil-presenza ta' dan l-ahhar, u li hu ukoll qabad is-senter, presumibilment ha l-mira wkoll versu l-istess gamiema.*

27. Huwa wisq intuwittiv illi f'cirkostanzi simili haddiehor, kaccatur ukoll, fil-vicinanzi, li gie osservat jaqbad is-senter, u jiehu l-mira, ser jiccaqlaq ukoll. Hi inkoxjenza, imbaghad, in vista' tal-posizzjoni perikoluza tas-senter, meta taf li dan haddiehor qieghed quddiemek. Certament li l-konvenut ma jistax semplicement jistrieh fuq il-kaz fortuitu, jew stat ta' necessita` jew forza magguri biex jiskolpa ruhu mill-htija meta tezisti l-kolpa antecedenti. Fir-rigward jaghmlu qari interessanti d-decizjonijiet tal-Qorti tal-Appell, f'kawzi konsimili ta' danni minn arma tan-nar waqt kacca, in re "Carmela Fenech pro et noe vs Antonio Galea", 24 ta' Mejju 1954, u "Mikiel Refalo pro et noe vs Pawlu Curmi", 13 ta' Jannar 1988.

28. *Kif gie osservat fid-decizjoni a Vol. XXIV p. 1 72 in re "Publio Azzopardi vs Antonio Arcivovich et", 14 ta' Novembru 1919:-*

"Quando si ha la violazzjone di un dovere, ed una volontarja omissione di diligenza percui non si prevedono la consequenza della propria azione ad (od) omissione e si viola il diritto altrui, senza volerlo ad anche senza avvedersene, allora si ha non il caso fortuito, ma la colpa ed il quasi delitto."
Konsegwentement meta mill-iskrutinju probatorju tigi stabbilita l-htija, id-danneggjant ghandu jirrispondi ghall-event dannuz kawzat minn nuqqas ta' prudenza. Jifdal ghalhekk li jigi konsiderat l-entita` tad-danni subiti mill-atturi b'konsegwenza tal-mewt tal-kongunt taghhom."

L-ewwel sentenza wkoll ghamlet referenza in estenso ghall-konkluzzjonijiet tal-periti perizjuri li gew mahtura minnha. Infatti fis-sentenza insibu riportati s-segwenti brani mir-rapport imsemmi:-

"18. Fil-fehma tal-esponenti l-provi ghandhom jigu valjati fid-dawl tal-principju li, anke waqt l-ezercizzju tad-delizzju tal-kacca, il-fatt li dan id-delizzju jirrikjedi l-uzu u l-isparar tal-"live ammunition" ifisser li:
(1) min jispara jrid juza attenzjoni massima u li
(2) min ikun qieghed ghall-kacca ma jkunx speci mar f'zona a riskju tieghu. Bhal min jidhol fil-periklu b'ghajnejh miftuha u jekk jigrilu xi haga ddur fuqu u tghidlu legittimament "volente non fit injuria".

19. Kwazi rrizorju li tghidu, imma m'hemm xejn hazin li jigi registrat, il-konvenut <u>kien jaf</u> bil-presenza tad-decujus u bil-lokazzjoni ezatta ta' dan u spara lejn fejn dan u spara fil-baxx jigifieri mhux 'l fuq mill-gholi ta' bniedem. Issa kaccatur mhux intitolat li jati tir lejn tajra <u>tkun fejn tkun</u> u l-ewwel l-inkolumita` tan-nies (inkluzi kaccaturi ohra). Li tiggennen wara tajra u tinsa konsiderazzjonijiet ohra ma hux accettat.
20. L-esponenti, wara li raw ix-xhieda u flew bir-reqqa r-relazzjoni tal-ewwel perit u n-Nota ta' kull wiehed miz-zewg difensuri jhoss li ghandhom jikkondividu u jaqblu mal-fehma espressa mill-perit li l-konvenut kien hati ghall-mewt tad-decuius billi ma kienx attent bizzejjed. Attenzjoni fil-qies u s-sura mistennija mill-bonus pater familias fid-dawl wkoll tal-ambjent partikolari, i.e. il-kacca.
21. Meta d-decujus stieden lill-konvenut biex jispara dana b'ebda mod m'ghandu jfisser li d-decuius kien speci ta' brevett ta' immunita` lill-konvenut, jispara kif dan jispara. Anke jekk id-decuius qam ha jispara hu wkoll, xorta l-konvenut ried jara lejn <u>fejn</u> ser jispara. Kif semma l-ewwel perit, para 24 tar-relazzjoni, meta d-decuius qal "ilqa" lill-konvenut ma jfissirx li l-konvenut kellu jispara hu biss u in fatti l-istess konvenut qal li hu ra lid-decuius jaqbad is-senter ukoll.
22. L-esponenti jikkondividu pjenament dak li hemm argumentat fil-para 27 ta' l-ewwel relazzjoni fejn anke

saret referenza ghal zewg sentenzi tal-Qorti tal-Appell dwar incidenti waqt il-kacca.
23. L-esponenti jatu importanza lir-ritratti ezebiti (ghall-valur korroborattiv taghhom) mnejn wiehed jista' jara l-gholi tad-demm tad-decuius mtajjar mal-hajt paragunat mal-gholi (i.e. tul) tal-persuni ohra (magistrat, ufficjal tal-Qorti u Pulizija). Hu ovvju li l-konvenut ma qaghadx attent li lejn fejn kien sejjer it-tir tieghu ma jkunx ta' periklu ghal haddiehor.
24. In definitiva, l-esponenti huma tal-fehma li l-konvenut ghandu jirrispondi ghal dak li gara."

Dan premess l-ewwel Qorti skartat s-sottomissjoni tal-konvenut dwar kontributorjeta` billi, sostniet li "*L-incident gara ghax il-konvenut ma poggiex lilu nnifsu f'posizzjoni preventiva biex jassigura ruhu li jispara bla hsara ghall-persuni ta' madwaru. Huwa spara minn posizzjoni perikoluza, mill-baxx, u ghall-imprudenza ta ghemilu jrid iwiegeb."*

Wara dan l-ewwel qorti ghaddiet biex tikkunsidra l-kwistjoni tal-quantum tad-danni li ghandhom jigu akkordati lill-atturi. Hawn jidher li ma kienx hemm qbil bejn l-periti mahtura billi ghalkemm kollha qablu fuq l-aspettativa ta' introitu tad-decuius fl-ammont ta' LM5,500, u li mill-ammont finali ghandhu jitnaqqas 20% minhabba l-fatt li l-ammont ser jithallas immedjatament, u 50% minhabba l-konsum personali, jidher li l-ewwel perit adotta multiplier ta' 32 sena, filwaqt li l-periti perizjuri adottaw multiplier ta' 25 sena. Inoltre jidher li filwaqt li l-ewwel perit naqqas nofs l-ammont minhabba l-grad ta' dipendenza, l-periti perizjuri dehrilhom li l-grad ta' dipendenza o meno tal-atturi ghad-decuius kien jimmerita tnaqqis ta' zewg terzi. B'hekk gara li fil-waqt li l-ewwel perit wasal ghas-somma komplessiva ta' LM35,200, il-periti perizjuri llikwidaw danni fl-ammont ta' LM18,333.
L-ewwel qorti osservat li ghal dak li huwa grad ta' dipendenza kien hemm zball fil-konsiderazzjonijiet tal-periti perizjuri billi dawn bbazaw l-konkluzzjonijiet taghhom "*fuq il-premessa zbaljata, u cioe` li d-decuius halla superstiti tliet ahwa."* In effetti l-ewwel Qorti osservat li l-

atturi Giuzeppi u Annunzjata Agius huma l-genituri tad-decuius, filwaqt li l-attur Godfrey Agius kien huh.

Dan premess l-ewwel qorti filwaqt li abbraccjat is-suggeriment tal-periti kollha li d-danni jigu likwidati fuq dhul annwu medju ta' LM5,500, u li t-tnaqqis ghall-"personal consumption" jkun fi grad ta' 50%; skartat l-multiplier suggerit mill-periti perizjuri filwaqt li accettat bhal gust dak ta' 32 sena suggerit mill-ewwel perit, accettat ukoll tnaqqis ta' 50% ghal "degree of dependence" kif suggerit mill-ewwel perit, u billi "*ghaddew kwazi sitt snin mid-data tac-citazzjoni, ghandu jsir tnaqqis ta' 10% ghal "lump sum payment".* B'hekk l-ewwel qorti waslet biex tillikwida s-somma komplessiva ta' LM39,600 imsemmija fil-parti dispositiva tas-sentenza.

L-appell ta' Tarcisio Fenech.

Il-konvenut hassu aggravat bis-sentenza fuq imsemmija u ghalhekk b'rikors tal-4 ta' Awissu, 2000 talab li, ghar-ragunijiet hemm esposti, din il-Qorti joghgobha thassar tannulla u tirrevoka s-sentenza appellata fl-ismijiet fuq imsemmija deciza mill-Onorabbli Prim Awla tal-Qorti Civili fl-24 ta' Lulju 2000 billi filwaqt illi tilqa` l-eccezzjonijiet tal-konvenut appellant tichad it-talbiet attrici bl-ispejjes taz-zewg istanzi kontra taghhom.

Fir-risposta taghhom tal-11 ta' Awissu, 2000 l-atturi, filwaqt li ssottomettew li s-sentenza imsemmija hi ekwa u gusta, talbu li din l-Qorti "*tilqa' t-talbiet taghhom kif kontenuti fic-citazzjoni, billi tikkonferma s-sentenza appellata u filwaqt li tiskarta l-aggravji migjuba mill-konvenut appellant, tichad l-appell propost bl-ispejjes taz-zewg istanzi kontra l-konvenut appellant."*

L-aggravji tal-appellant.

L-aggravji mressqa mill-appellant huma tnejn, wiehed li jikkoncerna r-responsabbilita` ghall-incident mentri l-iehor jitratta l-ammontar tad-danni likwidati. Fi kliem l-appellant dawn gew espressi bil-mod segwenti:-

a) Illi l-ewwel Onorabbli Qorti sabet malament ir-responsabbilita` tal-konvenut mentri ghall-incident kien jahti l-attur jew almenu kellu responsabbilita` kontributorja.
b) Illi, minghajr pregudizzju ghall-aggravju precedenti, il-likwidazzjoni tad-danni kienet wahda esagerata u eccessiva tenut kont tal-orjentamenti tal-gurisprudenza.

Dwar responsabbilita`.

L-argument principali mressaq mill-konvenut huwa fis-sens li huwa ma agixxixi b'mod negligenti meta irreagixxa ghall-invit tad-decuius biex huwa jispara fuq it-tajra li kienet qed tavvicina. Inoltre qed jigi sottomess li jekk kemm-il darba huwa ghandu jinzamm responsabbli, l-Qorti ma tistax ma takkollax responsabbilita` kontributorja fuq id-decuius.

Bhala regola generali huwa stabbilit li kull wiehed iwiegeb ghall-hsara li tigri bi htija tieghu meta bl-eghmil tieghu ma juzax il-prudenza, id-diligenza u l-hsieb ta' missier tajjeb ta' familja. Dan l-obbligu ta' risarciment ma jibqax hemm kemm-il darba dik il-hsara tigi kagunata minn persuna fl-ezercizzju ta' jedd taghha basta dak d-dritt jigi ezercitat fil-qies li jmiss. Il-ligi ukoll tipprospetta l-kazi ta' hsara kagunata b'accident jew bhala rizultat ta' forza magguri f'liema eventwalitajiet dik il-hsara ibatiha dak illi fuq il-persuna jew il-beni tieghu tigri l-hsara. Dawn il-principji generali inkorporati fl-artikoli 1029 sa 1032 tal-Kodici Civili fis-semplicita` taghhom jirregolaw il-materja sotto ezame.

Hu fatt mhux kontradett li d-decuius miet wara li intlaqat minn tir ta' senter sparat mill-konvenut. Il-konvenut u d-decuius kienu marru flimkien ghall-kacca tal-gamim, it-tnejn armati bi snieter. Fil-post tal-incident jirrizulta li d-decuius kien qieghed wara hajt li kien jinsab aktar 'il quddiem minn fejn kien qieghed il-konvenut. F'hin minnhom d-decuius ra tajra gejja u filwaqt li ghamel moviment biex jittanta jisparalha, ghal xi raguni sejjah lill-siehbu l-konvenut biex jisparalha hu u uza l-kliem "ilqa Cis". F'dak il-mument il-konvenut tella' s-senter u spara u laqat lid-decuius f'rasu.

Is-sottomissjoni tal-konvenut hi fis-sens li l-kliem uzat mid-decuius kienu jaghtuh d-dritt li jispara hu. Dan jidher li huwa minnu, kif xhedu diversi persuni nkluz Joseph Perici Calascione li indubjament ghandu esperjenza in materja. Izda din il-qorti tifhem li dak id-dritt koncess mid-decuius bl-ebda mod ma jezonera lill-konvenut mir-resposabbilita` ghall-akkadut. Id-dritt hekk koncess kien limitat ghall-isparar fuq it-tajra. Bl-ebda mod ma dawk il-kliem jistghu jigu interpretati bhala li jezoneraw lill-konvenut mill-obbligu li juzu dik il-prudenza u diligenza ta' missier tajjeb ta' familja.

Arma tan-nhar hija intrinsikament oggett perikoluz u ghalkemm hija intiza, bhal fil-kaz in ezami, ghall-ezercizzju ta' "sport" ossia passatemp, din ic-cirkostanza ma tnaqqas xejn mill-obbligi imposti fuq l-konvenut fl-uzu ta' tali arma specjalment meta dik l-arma tkun qed tintuza fil-vicinanzi ta' persuni ohra. Issa huwa generalment rikonoxxut li fl-istagun tal-kacca l-ghelieqi fl-inhawi minn fejn hu mistenni li jghaddi t-tajr jkunu mizghuda bil-kaccaturi. Huwa ghalhekk principju basiku biex jigu evitati incidenti simili ghal dak sotto ezemi, li l-arma tan-nar qatt ma tigi ppuntata u sahansitra sparata f'direzzjoni fil-baxx u cioe` fejn individwi jew kaccaturi ohra jistghu jkunu presenti bil-konsegwenza li jintlaqtu. Sewwa osservaw il-periti perizjuri "*Li tiggennen wara tajra u tinsa konsiderazzjonijiet ohra ma hux accettat.*" Dan il-kumment tal-perit legali jigbor fih il-qofol tar-raguni ta' l-incident. Fil-mument li l-konvenut inghata d-dritta mid-decuius huwa tilef kull sens ta' proporzjon u dover billi f'dak il-mument ma kien qed jara xejn hlief li jnizzel it-tajra. Jekk din kienet ghaddejja fil-baxx ftit kien jimpurtah u xorta wahda spara f'livell fejn **qatt u qatt** ma kellu jispara kontra kull regola tal-uzu prudenti ta' arma tan-nar. Jidher ghalhekk li l-incident sehh minhabba l-agir inkonsult tal-konvenut meta spara fil-baxx u ta' dan certament ghandu jirrispondi.

Dwar kontributorjeta`.

Sottomissjoni ohra, ghalkemm konnessa ma' dak li gja intqal hawn fuq, hija dik li d-decuius ikkontribwixxa ghall-akkadut. Jidher li dan l-argument huwa bazat fuq il-fatt li

d-decuius qam bilwiefqa wara li kien ceda d-dritta li jispara lill-konvenut. Din il-qorti ma tara ebda raguni valida f'dan l-argument sabiex takkolla kontributorjeta` lid-decuius. Kif gja inghad hawn fuq il-kliem "Ilqa' Cis" bl-ebda mod ma jistghu ezoneraw lill-konvenut milli jiehu dawk l-prekawzzjonijiet mehtiega, u trattandosi ta' arma tan-nar dawn ghandhom jkunu l-massimu tal-prekawzzjonijiet. Il-waqfien tad-decuius fil-mument li l-konvenut spara bl-ebda mod ma jitfa xi dell fuq l-istess decuius. Kif gja rajna aktar 'il fuq minn jaghmel uzu ta' arma tan-nar irid jaccerta ruhu li d-direzzjoni tat-tir qatt ma tkun f'livell li tista tolqot lil xi hadd, jkun min jkun. Ghalhekk il-posizzjoni wieqfa tad-decuius fil-mument tal-isparatura bl-ebda mod ma tista' tnaqqas mir-responsabbilita` tal-konvenut li, kif gja rajna, ghazel li jispara fil-baxx non kuranti minn persuni ohra. Din is-sottomissjoni ghalhekk ma tistax jkollha ezitu favorevoli.

Dwar id-Danni.

Qed jigi sottomess li d-danni huma esagerati u eccessivi tenut kont tac-cirkostanzi tal-kaz u tal-gurisprudenza in materja. L-ilmenti tal-konvenut f'dan ir-rigward huma indirizzati lejn in-numru ta' snin adottati mill-qorti biex jigi komputat l-"multiplier"; lejn it-tnaqqis minhabba l-grad ta' dipendenza tal-atturi fuq d-decuius u finalment ilmenta wkoll minhabba l-fatt li l-ewwel qorti naqset biss 10% minflok dak li konswetudinalment jitnaqqas minhabba l-element tal-"lump sum payment".

Il-konsiderazzjonijiet ta' l-ewwel qorti fir-rigward tal-fatturi fuq imsemmija kienu telegrafici nkwantu ghal dak li hu multiplier irriteniet li "*tenut kont tax-xoghol li kien jaghmel id-decuius, il-multiplier adoperat mill-ewwel perit legali ta' 32 sena huwa gust".* Fir-rigward tat-tnaqqis minhabba 'dependency' irrilevat li l-periti perizjuri li kienu ssuggerew tnaqqis ta' zewg terzi minflok dak ta' 50% kif suggerit mill-ewwel perit billi kienu taht l-impressjoni li l-atturi kienu kollha hut d-decuius mentri fil-fatt dawn kienu il-genituri u hu d-decuius. Finalment l-ewwel qorti ordnat tnaqqis ulterjuri ta' 10% minhabba li l-ammont kien ser jinghata

f'daqqa minflok dak soltu ta' 20% billi kienu ghaddew sitt snin mid-data tac-citazzjoni.

Konsiderazzjonijiet ta' din il-Qorti.

Dwar is-snin tal-"multiplier".
Kif gja rajna aktar 'l fuq l-ewwel qorti dehrilha li ghandha tadotta 'multiplier' ta' 32 sena skond kif suggerit mill-ewwel perit "*minhabba x-xoghol li kien jaghmel id-decuius".* Din ir-raguni izda ma tilqax ghal argument mressaq mill-konvenut appellant li l-gurisprudenza kienet kwazi dejjem inklinata lejn multiplier li ma jeccedix l-25 sena anke meta l-aspettativa tal-hajja lavorattiva tal-mejjet kienet itwal minn dan il-perjodu. Ghalhekk huwa gust li ssir referenza ghal dak li qal l-ewwel perit fir-rapport tieghu mahluf fl-4 ta' Novembru, 1996.

Meta ezamina din il-kwistjoni l-gharef perit legali rrileva li bid-decizjonijiet aktar recenti "*l-principji stabbiliti fis-sentenza "Butler vs Heard" gew raffinati minn konsiderazzjonijiet aktar gustifikabbli tant li l-multiplier beda jigi kalkolat fuq il-bazi tal- " working years expectancy".* In sostenn ta' dan l-istess perit ghamel referenza ghal diversi sentenzi tas-snin disghin pero' ma waqafx hemm billi l-istess perit irrileva li l-"*working years expectancy"* tad-decuius ta' madwar 38 sena kellha tigi ridotta ghal figura aktar konservattiva proprju minhabba n-natura tax-xoghol ta' strapazz tad-decuius. Kien ghalhekk li l-perit adotta multiplier ridott ta' 32 sena.

Fil-fehma ta' din il-Qorti l-argumenti mressqa mill-perit legali huma validi billi joholqu bilanc bejn dak li kien jsir fiz-zmien tal-imghoddi u r-realta` tal-hajja tal-lum riflessa fis-sentenzi minnu citati. Ta' min jghid ukoll li llum qed tigi ventilata mill-awtoritajiet l-possibbilita` li l-"retiring age" nazzjonali tkun ta' hamsa u sittin sena. Jekk dan il-fatt kellu jittiehed in konsiderazzjoni l-hajja lavorattiva tad-decuius kienet tkun ta' tnejn u erbghin sena u mhux ta' tmiena u tlettin kif jinghad fir-rapport. Inoltre ghandu jinghad li bl-avvanzi fil-kamp mediku f'dawn l-ahhar snin l-aspettativa ghall-hajja utili zdiedet. Jidher ghalhekk li dan l-aggravju mhux gustifikat.

Dwar il-grad ta' dipendenza.

L-appellant qed jilmenta dwar l-fatt li l-ewwel qorti naqset biss 50% ghall-grad ta' dipendenza minflokk zewg terzi kif suggerit mill-periti perizjuri. Qed jigi sottomess li l-atturi ma kienux dipendenti tad-decuius, anzi fil-kaz tal-genituri, l-istess decuius kien pis ghalihom billi kien qed jghix maghhom. Huwa minnu, u f'dan ir-rigward din il-qorti tikkondividi s-sottomissjoni tal-appellant li, hemm differenza bejn dak li ghandu jinghata lill-armla u t-tfal tal-mejjet, ghal dak li jigi likwidat favur il-genituri tieghu u hutu. Din id-differenza necessarjament tirrifletti l-grad tad-dipendenza fuq l-introitu generat mid-decuius ta' parti u ta' ohra ghall-ghejxien taghha. Pero` jigi rilevat li l-ligi taghna, kif inhi llum, (ara Artikoli 1045 u 1046 tal-Kap 16) ma titkellem xejn fuq "dependancy" ghal fini tal-komputazzjoni tad-danni u kienu biss il-qrati li, b'sens ta' gustizzja u ekwita`, introducew dan l-aspett innovattiv fis-sistema guridika taghna. B'dana kollu din il-Qorti ma tistax taqbel mas-sottomissjonijiet tal-appellant inkwantu l-Kodici Civili taghna jimponi obbligu ta' manteniment fuq persuna sew versu l-genituri kemm versu l-ahwa u ghalhekk ma jistax jinghad li l-element tad-"dependancy" huwa nieqes. Fl-ahhar mill-ahhar jigi rilevat li d-danni li jigu akkordati sew f'kaz ta' dizabilita` kif ukoll f'kaz ta' mewt huma dejjem fid-diskrezzjoni tal-qorti u din il-Qorti ma tara xejn hazin fl-ghazla ta' l-ewwel qorti meta adottat it-tnaqqis ghall-grad ta' "dependancy" fuq riferit. Dan l-aggravju ghalhekk mhux gustifikat.

Tnaqqis minhabba lump sum payment.

Fis-sentenza taghha l-ewwel qorti dehrilha li l-percentwali ta' ghoxrin fil-mija li normalment tigi mnaqqsa minhabba li l-ammont ser jithallas f'salt ghandha tigi ridotta ghall-ghaxra fil-mija "*stante li ghaddew kwazi sitt snin mid-data tac-citazzjoni".* Il-konvenut appellant hassu aggravat b'dan billi qed isostni li kwalunkwe dewmien, jekk kien hemm, ma jistax jigi attribwit lilu. Fil-verita` l-gurisprudenza hija konkordi f'dan ir-rigward billi kwalunkwe kambjament fil-percentagg li jitnaqqas minhabba l-"lump sum payment"

ghandu jirrifletti xi htija tad-danneggant meta jikkawza dewmien eccessiv u mhux gustifikat fil-proceduri. Hawn pero` ma jidhirx li hu l-kaz. Din il-kwalifika hija mehtiega billi jekk l-kawza tiehu certa zmien biex tigi deciza u dana minhabba l-komplessita` tal-materja, kull tnaqqis simili jkun qieghed jippenalizza lill-obbligat intortament a vantagg tad-danneggat. Din il-Qorti tabbraccja dan il-hsieb u ghalhekk tiddikjara li dan l-aggravju huwa gustifikat u ghalhekk sejra tipprovdi dwaru fil-parti dispositTiva tas-sentenza.

Ghar-ragunijiet fuq moghtija din il-Qorti tiddisponi mill-appell tal-konvenut billi tilqghu limitatament nkwantu s-sentenza appellata qed tigi riformata billi l-ammont li qed jigi likwidat in linea ta’ danni li l-konvenut appellant ghandu jhallas lill-atturi jammonta ghall-hamsa u tletin elf u mitejn lira maltin (LM35,200); ghal bqija s-sentenza appellata qed tigi konfermata hlief ghal dak li ser jinghad dwar il-kap tal-ispejjes. Fic-cirkostanzi l-ispejjez tal-prim istanza u ta’ dan l-appell ghandhom jigu sopportati kwantu ghall-disa’ minn ghaxar partijiet mill-konvenut appellant u decima parti mill-atturi appellati.

< Sentenza Finali >

-------------------------------TMIEM-------------------------------